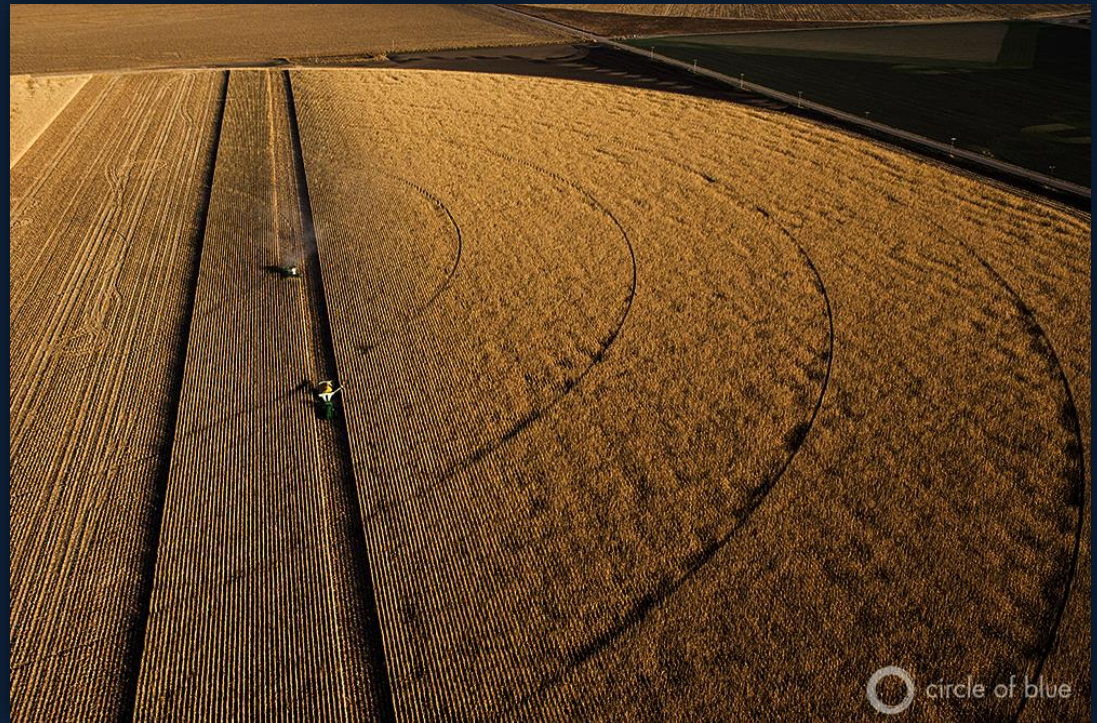

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ԳՅՈՒՂԱՏՆՏՍԱԿԱՆ
ԱՐՏԱԴՐԱՆՔՆԵՐՆ ՈՒ
ԱՐՏԱՀԱՆՈՒՄԸ

Գյուղատնտեսության ներկա վիճակի բնութագիրը

Գյուղատնտեսությունը հիմնականում զարգացած է Հայաստանի անհավասար գյուղական և լեռնային շրջաններում, որոնք ծառայում են անասունների արածեցմանը: Հարուստ հրաբխային հողը հնարավորություն է տալիս ցորենի և գարու մշակությունը, ինչպես նաև ոչխարների, այծերի և ձիերի արոտավարերի ապահովումը: Ոռոգման շնորհից աճեցված թուզը, նուրը, ծիրանը և զեյթունը տալիս են իրենց բերքերը: Հայաստանը նաև արտադրում է դեղձ, ընկույզ և սերկիլի, բացի այդ հայկական կոնյակը վայելում է համաշխարհային համբավ:

Ոռոգում պահանջում են շատ մշակաբույսեր և ջրանցքների ստեղծումն ու ոռոգման համակարգը հանդիսանում էր առաջին մեծագույն պետական ծրագրերից մեկը 1920-ականների սովետական միությունում: 1960-ականներին վարելահողերը 20%-ով կրճատվեցին համեմատաբար մինչ սովետական ժամանակների: Շատ ֆերմաներ ունեցան էլեկտականություն վաղ 1960-ականներին, բացի այդ տեխնիկան տարծված էր: Սովետական ժամանակաշրջանում կանայք կազմում էին գյուղատնտեսական աշխատուժի մեծ մասը. տղամարդկանց մեծ մասը հետևում էր խորհրդային ինդուրստրացմանը և գաղթում քաղաքներ: 1989թ. ֆերմաներում գործում էին 13,400 տրակտոր և 1900 կոմբայն: Ի տարբերություն այլ ԱՊՀ երկրների, Հայաստանը չտուժեց գյուղատնտեսական տեխնիկայի գույքագրման աղետալի պակասից սեփականաշնորհման ժամանակ և 2006թ. արդեն ակա էր 14,600 տրակտոր և 1700 կոմբայն:

Գյուղատնտեսական արտադրությունը ծանրապես հիմնված է մշակաբույսերի վրա, որը 2006 թ. համարվեց գյուղատնտեսական համախառն արտադարձի 64%: Առաջատար գյուղատնտեսական արտադրանքները հանդիսանում են ձավարեղենը, կորտոֆիլը, բանջարեղենը, խաղողը և այլ մրգեր: 2006թ. Հայաստանը արտադրեց 212,500 տոննա ձավարեղեն, 539,500 տոննա կարտոֆիլ, 915,000 տոննա բանջարեղեն և եմիշ, այս բոլոր թվերը ցույց են տալիս միանգամայն ավելացում:

2000թ. համեմատությամբ 2004-2008թթ. պարենային ապրանքների արտահանումն ավելացել է 4.7 անգամ, իսկ արտահանման կառուցվածքում 10%-ից հասել է 14,4%: Միջազգային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամը բացասական ազդեցություն ունեցավ ՀՀ արտաքին առևտրի վրա, մասնավորապես 2009թ. 35,4%-ով կրճատվեցին գյուղատնտեսական ծագման արտադրանքների արտահանման ծավալները, որի հետևանքով 2009թ. հունվար ամսվա տվյալներով գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակող արդյունաբերության համախառն արտադրանքը 7,8%-ով պակասեց նախորդ տարվա համեմատությամբ:

Արդեն իսկ առկա խնդիրներին ավելանում են գյուղմթերքների իրացման շուկայի ձևավորման դժվարությունները, որը մի կողմից պայմանավորված է տեղական շուկայում դեռևս ցածր վճարունակ պահանջարկով, ինչպես նաև գյուղատնտեսական մթերքներ գնող-իրացնող ենթակառուցվածքների բացակայությամբ, դրանց ձևավորման դանդաղ ընթացքով և արտահանման դժվարություններով:

Արտաքին առևտրի ապրանքնային կառուցվածքում պարենի և գյուղատնտեսական հումքի բաժինը (2004-2008թթ.) կազմում է արտահանման 14,3% և ներմուծման 17,1%: 2008թ. տվյալներով ներմուծման արժեքը արտահանմանը գերազանցում է 4,2 անգամ, ապա պարենի և գյուղատնտեսական հումքի գծով՝ 4,3 անգամ: Ավելին, արտադրատեսակների այս խմբում արտահանման ավելի քան 64% բաժին է ընկնում կոնյակին, որն անհրաժեշտաբար արտահանման դիվերսիֆիկացման խնդիր է առաջացնում: Ուստի գյուղատնտեսական ապրանքների արտահանման ծավալների ավելացումը, առևտրային հաշվեկշռի և կառուցվածքի բարելավումը նույնպես դիտվում է որպես ռազմավարական կարևորություն ներկայացնող հիմնախնդիր:

Դեռևս չի բավարարվում գյուղատնտեսությունում տնտեսվարողների վարկավորման պահանջը, մասնավորապես՝ գյուղացիները յուրաքանչյուր տարի շրջանառու միջոցների խիստ կարիք են զգում, իսկ գործող բանկային համակարգի կողմից վարկավորման պայմանները՝ գրավի առարկայի շրջանակներ, վարկավորման ժամկետ, տոկոսադրույք և այլն, դժվարմատչելի են գյուղացիական տնտեսությունների հիմնական մասի համար:

Գյուղատնտեսությունը որպես ռիսկային ոլորտ յուրաքանչյուր տարի զգալի կորուստներ է կրում տարբեր բնական աղետներից, ուստի կարևոր խնդիր է ռիսկերի մեղմացման միջոցառումների իրականացումը և ապահովագրական համակարգի ներդրումը: Վերջին տարիներին որոշակի ուշադրություն է դարձվել հակակարկտային տեղակայանքների կիրառման և ռադիոլոկացիոն ցանցի

ներդրման ուղղությամբ: Զգալի աշխատանքներ են տարվում նաև հեղեղավտանգ տարածքներում հակահեղեղային միջոցառումների և հողերի էրոզիայի դեմ պայքարի իրականացման ուղղությամբ:

կազմել է 30 մլն դոլար: Հայաստանի ամբողջական գյուղատնտեսությունը աճել է միայն 8%-ով տարեց տարի՝ առաջ քաշելով այն տեսակետը, որ իր արտադրանքը՝ վաճառված դրսում (հիմնականում Ռուսաստան), աճում է արագորեն: 2015թ. տվյալների համաձայն հայաստանյան ապրանքների արտահանումը Ռուսաստան նվազել էր 27%, հիմնականում ռուսական ռուբլիի արժեզրկումից հետո: Հունվարի նավթային գների աճի հետ միասին ռուսական ռուբլին բարձրացավ ամերիկյան դոլարից 20%-ով, տրամադրելով նոր հնարավորություններ հայ արտադրողներին:

Հայաստանի արտահանման ծավալների ավելացմանը նպաստել են ոչ միայն տնտեսական գործոնները, այլև քաղաքական, որի հետևանքով հայկական գինու ու կոնյակի արտահանման մեծացման հետ մեկտեղ բարձրացել են լոլիկի արտահանման ծավալները:

Ըստ Հայաստանի Հանրապետության ազգային վիճակագրական ծառայության տվյալների, հայաստանյան թարմ մրգի և բանջարեղենի արտահանումը, որի մեծ սպառող հանդիսանում է ռուսական շուկան, մոտավորապես կրկնապատկվել է վերջին հինգ ամիսների ընթացքում: Ռուսաստանը ոչ միայն հանդիսանում է վերը նշվածի սպառողը այլև հայկական արտադրության ակտիվային խմիչքների մատակարարը, որի արտահանումը նույնպես հասել է կրկնապատկման սահմանին: ԱՎԾ-ի տվյալների համաձայն հայկական մրգի և բանջարեղենի արտահանումը 2016թ. հունվար-մայիս ընկած ժամանակահատվածում ընդհանուր շուկայական գինը

Բացի այդ Ռուսական շուկան չի հանդիսանում հայկական արտադրությամբ ապրանքների միակ մատակարարը. ծավալների ավելացում նկատվել է նաև Եվրոպական տնտեսական միության երկրներում:

Գյուղատնտեսական ոլորտ

Գյուղատնտեսությունը համարվում է Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության համար ամենակարևոր ոլորտներից մեկը, որը հանդիսանում է ամենամեծ ներուժ ունեցող ոլորտը Հայաստանում: Հայաստանը առաջիններից մեկն էր, որը սկսեց սեփականաշնորհման գործընթացը Սովետական միության փլուզումից հետո: Մասնավոր հատվածի և միջազգային

կազմակերպությունների կողմից ներդրումները գյուղատնտեսական արդյունաբերությունում բարելավել են իրավիճակը: Արտադրությունը դեռ ադապտացվում է շուկայական տնտեսությանը, իսկ հիմնական ջանքերը կենտրոնացված են արդյունավետության բարելավման, արտադրանքի մրցունակության և դիվերսիֆիկացիայի վրա: Որոշ տեղական կազմակերպություններ մրցակցում են թե՛ ներքին, թե՛ արտաքին շուկաներում և կատարում են ներդրումներ արտադրանքի տարածման համար: Արտահանման ենթակա հայկական գյուղատնտեսական արտադրանքի աճող պահանջը դրդապատճառ է հանդիսանում տեղական ֆերմերների շրջանում՝ ապահովելու համար իրենց գործունեության արդյունավետությունը և արտադրանքի աճը:

2015թ. գյուղատնտեսությունն աճեց 11,4%-ով, ի հաշիվ բարենպաստ եղանակի, հետագայում շարունակվեց կառավարության կողմից աջակցությունը ֆերմերներին արտոնյալ վարկերի, դիզելային վառելիքի սուբսիդավորման, սերմերի և սնուցիչների տեսքով, ինչպես նաև մշակված տարածքի մեծացմամբ: Ոլորտը հանդիսանում է ներքին համախառն արդյունքի 20%-ը: Երբ արգրո-գործընթացը առկա է, ոլորտի ներդրումը տնտեսության մեջ հասնում է մինչև 26%: Եթե եղանակը մնա բարենպաստ, ապա գյուղատնտեսությունը պետք է շարունակի աճել մոտակա տարիների ընթացքում: Կառավարության կողմից շարունակական օգնությունը և սուբսիդավորված կրեդիտների մուտքի ապահովումը, արժեքային շղթաների զարգացումն ու արտադրողականության խորացումը, հողագործության արդյուավետությունը պետք է խթանեն ընդլայնմանը: Բացի դրանից գյուղատնտեսության նկատմամբ մասնավոր սեկտորի կողմից մեծ հետաքրքրությունը, որն արտահայտվում է ջերմոցների ապահովմամբ, կարող է նպաստել աճին:

Ըստ ԳՆ-ի տվյալների 2015թ. գյուղատնտեսական արտադրանքի համախառն արժեքը կազմել է 1,002.2 բիլիոն դրամ, ներառյալ 606.2 բիլիոն դրամ բույսերի արտադրությունից և 396 բիլիոն դրամ անասնապահական մշակումից: 2014թ. այս թիվը կազմում էր 993.5 բիլիոն դրամ, ավելացած 6,9%-ով 2013 թ-ի համեմատ: Անասնապահական ոլորտը 387.6 բիլիոն դրամ, 7,8%-ով ավել 2013թ.-ի համեմատ: Գյուղատնտեսական արտադրանքի համախառն արժեքը 2013թ.-ին կազմում էր 919.1 բիլիոն դրամ:

Անասնապահական մշակումը հանդիսանում է հայկական գյուղատնտեսության կենտրոնական բաղադրիչը: Վերջին տարիների ընթացքում երկրի գյուղատնտեսական համախառն արտադրանքի համարյա 40%-ը եկել է անասնապահական բազմացումից, 95% կաթ, 55% միսը Հայաստանում արտադրվում են տեղական մակարդակով: Հայաստանում աճեցված խոշոր եղջերավոր կենդանիների կաթի 93%-ը արտադրված է Հայաստանում, ինչի հետ միասին աճում է տավարաբուծությունը, հատկապես՝ դարչնագույն կովկասյան, որը լավ ադապտացված է տեղական եղանակին: Հայաստանում բազմացվում են նաև հոլշտայն, դարչնագույն շվեցարական, սիմենտալ և սև տեսակները: Տարեկան ոչխարի 18 տոննան արտադրվում է Հայաստանում: Հայաստանն ունի տարեկան 180-200 հազար գլուխ ոչխար արտահանելու կարողություն:

Ընտանի թռչունների բազմացումը Հայաստանում անասնաբուծության ամենավտոմատացված ոլորտն է, որտեղ օգտագործվում են ժամանակակից տեխնոլոգիաները: Ներկայումս կան ավելի քան 10 միջին չափի և խոշոր թռչնաբուծական ձեռնարկություններ, որոնք արտադրում են ձու և թռչնի միս: Երկրում տարեկան արտադրվում է շուրջ 650-700 միլիոն ձու և թռչունների 7-8 տոննա միս:

Ըստ ԳՆ-ի 2014թ. վարելահողերը գրավել են 332.76 հա տարածք, 2013 թ.-ի տվյալներից ավելանալով 4,6%: Նմանատիպ աճ մշակման ենթակա հողերի դեպքում նկատվել էր անցած տարի: Մշակության ենթակա հողի քանակի աճը կանխատեսվում է, որ կշարունակվի մոտակա ապագայում: Շատ բանջարեղեններ, մրգեր և հատապտուղներ կան Հայաստանում, ներառյալ կանաչ սիսեռ, սև և կարմիր բիբար, գազար, դդում, բոխի, ամենօրյա և այլ վայրի բույսեր, հատապտղային համարյա բոլոր տեսակները, այդ թվում նուռ, սերկևիլ, սալոր, բալ, կանաչ ընկույզ, և այլն: Սկսած 2011թ.-ից, համարյա բոլոր մշակաբույսերի արտադրությունը ավելացել է: Ամենաբարձր աճը նկատվել է հացահատիկային մշաբույսերի, կարտոֆիլի, բանջարեղենի, մրգի և հատապտուղների արտադրությունում: 2015թ. Հայաստանը արտադրել է 39,284

տոննա միրգ՝ 35%-ով աճ նախորդ տարվանից, 104,961 տոննա բանջարեղեն՝ 10% աճ նախորդ տարվանից և 310,759 տոննա խաղող՝ 18,9% աճ նախորդ տարվանից:

Ըստ ԳՆ-ի տվյալների ներկայումս կան մոտավորապես 1600 սնունդ արտադրող կազմակերպություններ Հայաստանում, որոնցից.

- 35 հանդիսանում են մրգի և բանջարեղենի արտադրման կազմակերպություններ, որոնցից 8 համեմատաբար խոշոր կազմակերպություններ են: Ընդհանուր արտադրական հնարավորությունները վերամշակված մրգերից և բանջարեղենից տարեկան կազմում է 250 տոննա:
- 350 չրի և համեմունքի, որոնցից 6 միջին չափի են: Տարեկան ընդհանուր արտադրական կարողությունը վերամշակված մրգերի և համեմունքների կազմում է 15 տոննա:
- 50 հանդիսանում են խաղողի վերամշակման գործարաններ, որոնցից 12 համեմատաբար խոշոր են: Տարեկան արտադրական հնարավորությունը կազմում է 265 հազար տոննա վերամշակված խաղող:
- 65 կաթի վերամշակման կազմակերպություններ, որոնցից 12 համեմատաբար խաշոր են: Տարեկան արտադրական կարողությունը կազմում է 490 տոննա վերամշակված կաթ:
- 68 մսի վերամշակման կազմակերպություններ, որոնցից 15 համեմատաբար խոշոր են: Տարեկան արտադրական կարողությունը կազմում է 50 հազար տոննա վերամշակված միս:
- 8 ձկան արտադրական կազմակերպություններ, որոնցից 5 համեմատաբար խոշոր են: Ընդհանուր տարեկան արտադրական կարողությունը կազմում է 5 հազար տոննա:
- 50 հանքային, խմելու ջրի և ոչ ալկոհոլային խմիչքների արտադրության կազմակերպություններ, որոնցից 12 միջին չափի են: Ընդհանուր շաղկման կարողությունը տարեկան կազմում է 300000 հազար լիտր հանքային, խմելու և ոչ ալկոհոլային խմիչքներ:
- 7 գարեջրի արտադրական կազմակերպություններ, որոնցից 3 համեմատաբար խոշոր են: Ընդհանուր տարեկան արտադրական կարողությունը 150,000 հազար լիտր գարեջուր:
- 30 սուրճի և թեյի արտադրական և փաթեթավորման կազմակերպություններ, որոնցից 5 միջին չափի են, մինչ մնացածը փոքր: Ընդհանուր տարեկան արտադրական կարողությունը կազմում է 25 տոննա սուրճ և թեյ:

Խոշոր անհամաչափություններ մնում են գյուղական աղքատության մակարդիկով Հայաստանի շրջաններում: Լեռնային շրջաններում, գյուղական աղքատությունը աճում է բարձրության հետ մեկտեղ՝ 34.7% 1700 մետր ծովի բարձրությունից: Բավարար հողային ռեսուրսների մուտքը հանդիսանում է կարևոր գործոն: Ոլորտում գործում են որոշ 335,000 ֆերմաներ, միջինը 1,4 հա մեկ տնային տնտեսության չափով: Սա թույլ չի տալիս հասնել արդյունավետ և դիվերսիֆիկացված արտադրական համակարգի, ներառյալ թե՛ մշակաբույսերը, թե՛ անասունները: Անասնապահական ոլորտը կանգնած է լուրջ մարտահրավերների առաջ, ինչպիսիք են՝ անկայուն արտադրարկային մենջմենթը և թերօգտագործումը, առկա անասնական հիվանդությունները, գործընթացի և մարկետինգի հարկադրում և նվազված արտադրականություն: Հավելյալ, առկա են ամենօրյա արտադրանքի խոշոր տատանումներ՝ բավականին շատ կաթ արտադրելով ամառը, սակայն սրան հակառակ քիչ ձմռանը: Այս մարտահրավերները սահմանափակում են Հայաստանի հնարավորությունները օգտագործելու կարողությունը, որոնք առաջանում են տեղական պահանջի մեծացումից: Արտահանված միսը հիմա հաշվում է մսի ազգային սպառման կեսը, քանի որ առկա է ցածր արտադրողականություն անասունների շրջանում և մսի ու կաթի ոչ հստակ մատակարարում: Կաթնամթերքն ու միսը տեղական շուկաներում մրցունակ են, այնուամենայնիվ, կա հնարավորություն ուժեղացնելու նրանց մրցունակության դերը՝ շեշտադրելով արտադրողականությունը և հարկադրման մատակարարումը:

Հայաստանի կառավարությունը գործադրում է ծրագրեր՝ որդեգրելու համար ժամանակակից տեխնիկաները նմուշային ֆերմաների համար և խթանում է ընտանի կենդանիների բարձր գներն ու տեխնոլոգիապես զարգացած սերման ծրագրերը: Ոչխարների քանակը, որն արտահանվում է Մերձավոր Արևելք, աճել է վերջին տարիներին, ինչի հետ մեկտեղ ԱՄՆ-ի ԳՆ-ն շարունակում է անասնաբուժական տրեյնինգ ծրագրերի օժանդակությունը:

2011թ. Հայաստանը ընդունեց ռազմավարության և գործողության պլան, որն ուղղված էր հասցնելու իր սննդի անվտանգության մակարդակը ԵՄ-ի ստանդարտներին: Հայկական սննդի օրենսդրությունը ներառում է «Սննդի անվտանգության»,

«Անասնաբուժական դեղորայքի», «Կենդանիների կերակրման», «Բուսասանիտարական գործողությունների», «Առևտրի և ծառայության», «Բնակչության սանիտարական և համաճարակաբանական անվտանգության», «Գործողությունների միասնականության ապահովման», «Սպառողի իրավունքների պաշտպանության», «Ստանդարտացման» և «Համապատասխանության գնահատման» մասին օրենքները:

Ենթաոլորտների ամենալավ հեռանկարներ

Հայաստանն ունի արագ զարգացող սննդի վերամշակման ոլորտ՝ հիանալի արտահանման ներուժով՝ հիմնված էկոլոգիապես բարենպաստ «կանաչ» ագրո արտադրանքների հիմման վրա: Որպես երկրի ամենզարգացած ոլորտներից մեկը և երկրորդը արտահանման ծավալների քանակով (ընդհանուր 14%), սննդի վերամշակումը խաղում է կարևոր դեր տնտեսության մեջ: Ամենակարևոր արտադրանքը հանդիսանում է պահածոյացված սննդի արտադրությունը և ալկոհոլային խմիչքների արտադրությունը, հատկապես գինու և կոնյակի՝ պատրաստված տեղական աճող խաղողից: Հայաստանի հիմնական սննդի վերամշակման արտահանումը հանդիսանում են ալկոհոլային խմիչքները, ձուկը, պանիրը, պահածոյացված մրգերը, ջեմերը, սուրճը և հանքային ջրերը: Որոշները արտահանում են սառեցված մրգեր և բանջարեղեններ: Հայաստանի հողային ու կլիմայական պայմանները, բարձր դիրքն ու քիմիական սնուցիչների

սահմանափակ օգտագործումը, տալիս են համային բերք: Այս բերքը կարող է հաջող ներկայացվել միջազգային շուկաներում՝ ժամանակակից վերամշակմամբ և փաթեթավորման տեխնոլոգիաներով, որոնք ներկայումս օգտագործվում են արտահանելու այնպիսի արտադրանքներ ինչպիսիք են՝ ոչ ալկահոլային ըմպելիքները, հանքային ջուր, ալկոհոլ, պահածոյացված մրգեր և բանջարեղեն, կաթ և կաթնային ապրանքներ, միս և մսային արտադրանքներ:

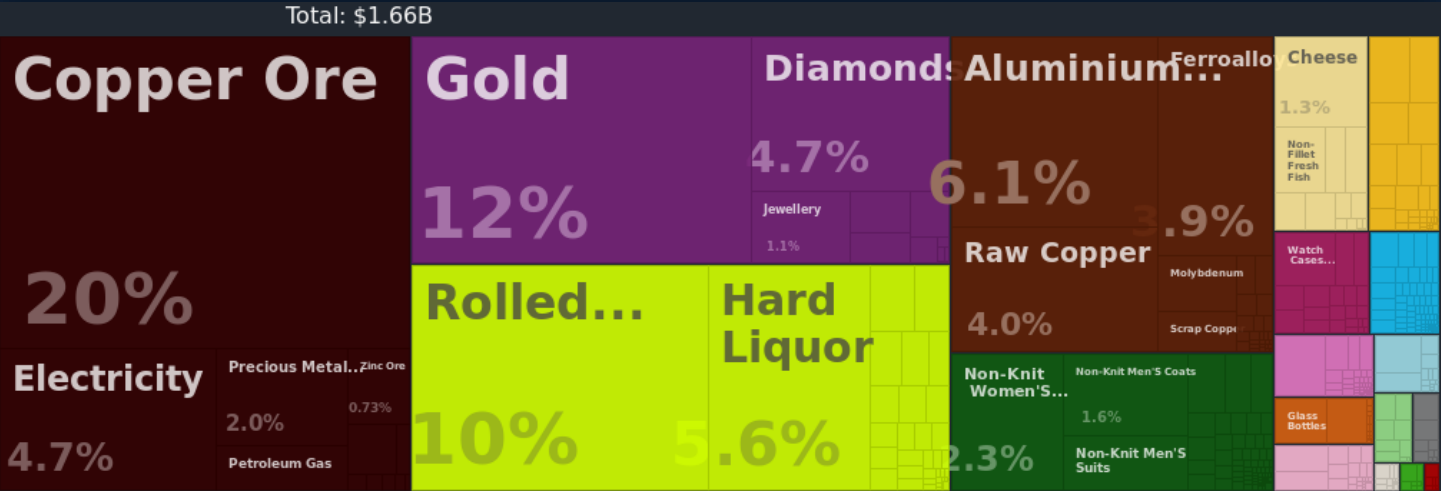
Հնարավորությունները

Չնայած բնակչության ոչ մեծ չափին և գնման ուժին, Հայաստանը կարող է հանդիսանալ հետաքրքիր շուկա ամերիկյան գյուղատնտեսական արտադրողների արտահանման համար կոնկրետ դաշտերում: Որոշ արտադրողներ փորձեր են կատարում օրգանական մշակաբույսերի հետ: Առկա են հնարավորություններ արտադրելու բարձր ծավալի օրգանական արտադրանք, վերամշակված և ոչ վերամշակված մրգեր և բանջարեղեն ժամանակակից փաթեթավորմամբ, որը կենթարկվի միջազգային սննդի անվտանգության ստնադարտներին:

Հայաստանը գարու, բանաջարեղենային ձեթի, և այլ կարևոր սննդային իրերի ցանցային ներկրողն է: Տեղական գյուղատնտեսությունը չի կարող ամբողջապես բավարարել այնպիսի ապրանքների շրջանակի պահանջը, որոնք հանդիսանում են միսը, ընտանի թռչունները, շաքարը, ալյուրը, որոշ ալկոհոլային խմիչքներ, գինի, բրինձ, բանջարեղենային յուղ և նպարեղենի մեծ ծավալներ: Ներկա ներկրման տարիքները ընդհանուր

առմամբ ցածր են (մինչև 10%): Հայաստանի անդամակցությունից հետո ռուսական գլխավորությամբ Եվրասիական տնտեսական միությանը, Հայաստանը հաջողապես բանակցել է ժամանակավոր մաքսային տարիֆների ազատումից մի շարք ներկրված ապրանքների համար, ներառյալ սննդի արտադրանքները՝ նվազեցնելու համար ինֆլացիոն ռիսկերը և սոցիալական դժգոհությունները մոտակա հինգ տարվա համար: Արտադրանքի անվտանգության և որակի հավաստագրման գործընթացը ու ներկրման ընթացակարգերը հիմնված են ԵԱՏՄ-ի ստնադրատներին համապատասխան: Ջերմոցները ավելանում են և կա ջեմոցային տեխնոլոգիայի պահանջ, հատկապես փոքր և միջին չափերի համար:

2015թ. Հայաստանը արտահանել է 1.66 բիլիոն \$՝ դառնալով աշխարհում 133-րդ արտահանողը: Վերջին հինգ տարիների ընթացքում Հայաստանը բարձրացրել է տարեկան աճը 8,7%-ով, 2010թ. 1,03 բիլիոն դոլարից հասցնելով մինչև 1,66 բիլիոն դոլարի 2015թ.: Ամենավերջին արտահանման ծավալվերը հանդիսանում են պղնձինը, որը ներկայացնում է Հայաստանի ընդհանուր արտահանման 19,7%, որին հետևում է ոսկին՝ 11,9% ցուցանիշով: Հայաստանի առաջնային արտահանման ապրանքներն են՝ պղինձը (\$326մ), ոսկին (\$196մ), տոբակը (\$170մ), ալիումինե փայլաթուղթը (\$101մ) և լիկյորը (\$93.3մ): Ներկրման ապրանքները հանդիսանում են՝ նավթային գազը (\$389մ), վառելիքը (\$185մ), ավտոմեքենաները (\$117մ), փաթեթավորված դեղորայք (\$93.7մ) և ադամանդ (\$90.1մ): Հայաստանի արտահանման թոփի մեջ մտնում են Ռուսաստանը (\$230մ), Կանադան (\$211մ), Չինաստանը (\$172մ), Գերմանիան (\$145մ) և Իրաքը (\$130մ), իսկ ներկրման՝ Ռուսաստանը (\$915մ), Չինաստանը (\$306մ), Իրանը (\$185մ), Գերմանիան (\$184մ) և Վրաստանը (\$151մ):

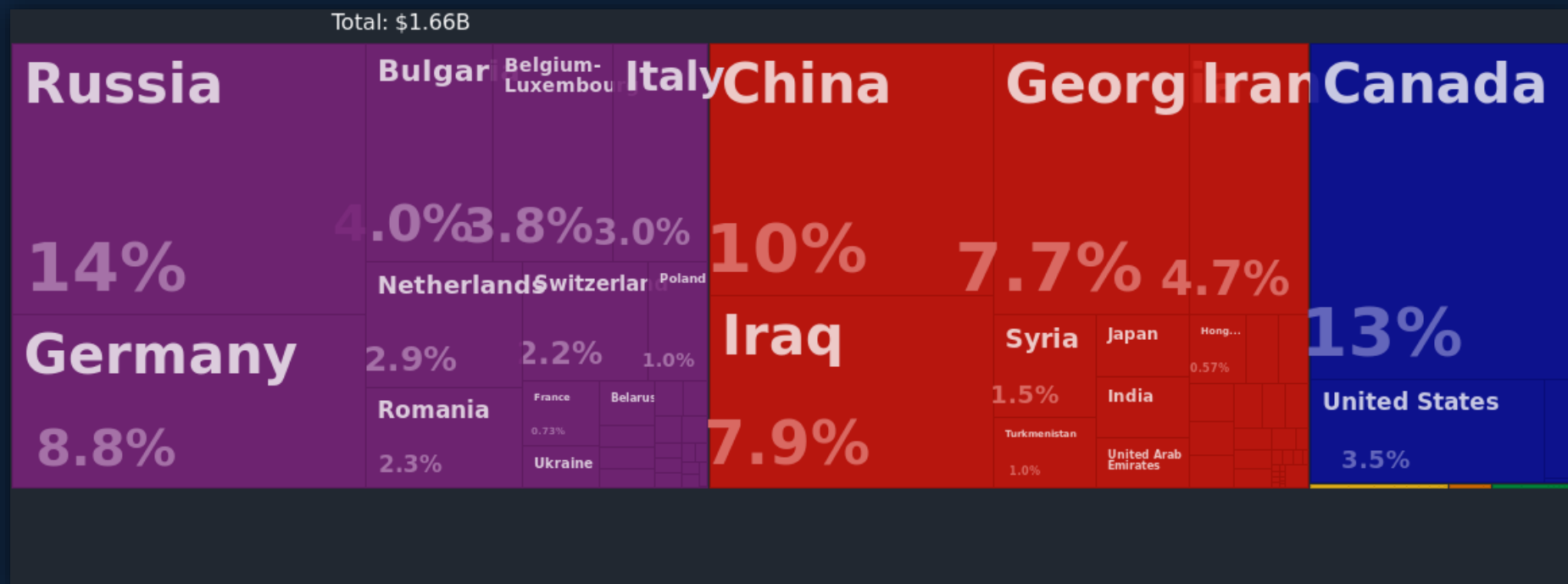

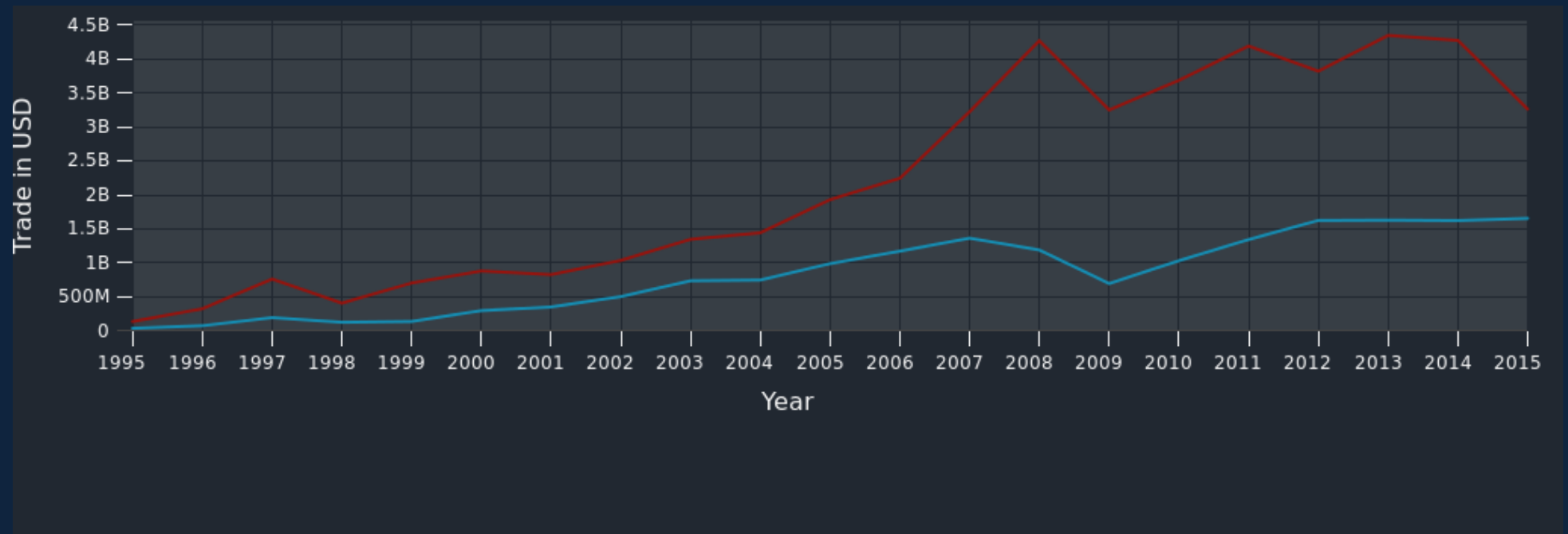
- ՀՀ արտահանման ծավալները 2015թ.

Հայաստանի տնտեսության Տնտեսական բարդության ինդեքսը (ECI- Economic Complexity Index) կազմում է -0,075՝ դարձնելով այն աշխարհի 70-րդ բարդ երկիրը: Հայաստանն արտահանում է 109 արտադրանք՝ ունենալով համեմատական առավելություն (ինչը նշանակում է, որ իր բաժինը համաշխարհային էքսպորտում ավելի շատ է քան սպասվում էր իր արտահանման տնտեսությունից և համաշխարհային շուկայում ապրանքի չափից): 2015թ. տվյալներով Հայաստանն ունի բացասական առևտրային բալանս, որը կազմում է 1,61 բիլիոն դոլար՝ մաքուր ներկրումներում համեմատած 1995թ. առևտրային բալանսի հետ, երբ դեռևս առկա էր բացասական առևտրային բալանս 99 միլիոն դոլարի չափով:

Գյուղատնտեսության ներդրումը Հայաստանի համախառն ներքին արդյունքում բարձրացել է շուրջ 20%-ով վերջին հինգ տարիների ընթացքում: Այն կազմված է փոքր, մասնատված և բնատնտեսության համար ստեղծված ֆերմաներից: Միասին վերցրած առկա են

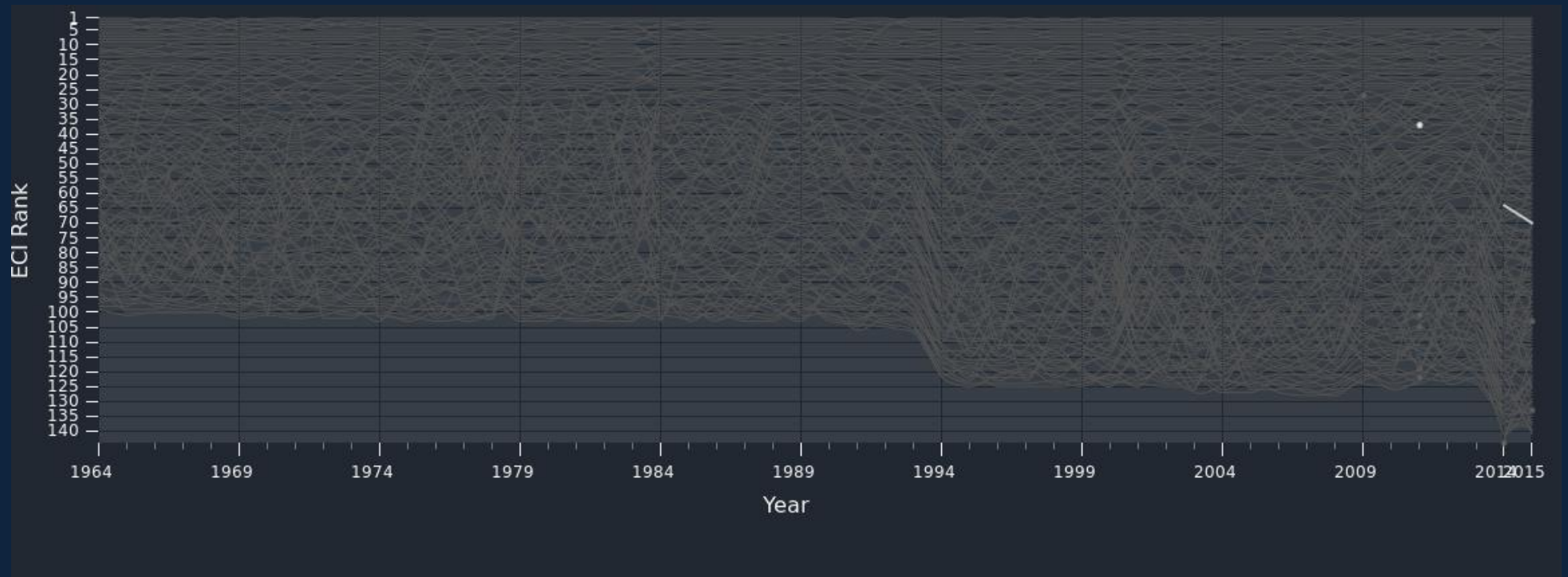
- ՀՀ ապրանքների արտահանման հիմնական երկրները 2015թ.

- ՀՀ առևտրային բալանս 2015թ. (կարմիր՝ իմպորտ, կապույտ էքսպորտ)

317,000 ֆերմաներ և նրանցից շատերն ունեն ցածր աշխատանքային արտադրողականություն և նոր տեխնոլոգիաների գործածման պակաս: Հողամասերը փոքր են՝ միջինը բաղկացած 1,4 հա հողաչափից: Ուսուցման և երկարացման համակարգը գիտելքի և տեխնոլոգիայի փոխանցման համար դեր չի խաղում, քանի որ այս հաստատությունները չունեն անհրաժեշտ ներուժ: Հայաստանի շատ շրջաններում ֆերմերները դեռ օգտագործում են ավանդական մշակման մեթոդները: Նուրբ մշակաբույսից ավելի ամուր մշակաբույսի անցումը դանդաղ է, ինչը իր հերթին դանդաղեցնում է շատ սեկտորներում ավտոմատացման գործընթացը: Տեխնիկայի սակավ օգտագործումը և ցածր բավարարվածության մակարդակը առաջ է բերում երկարաժամկետ ռիսկեր:

ՀՀ տնտեսական բարդության դասակարգում 2015թ.

Գյուղատնտեսական ծրագրեր և ռազմավարություններ

Կառավարության կողմից ֆինանսավորումը գյուղատնտեսական սեկտորին ցածր է: 2016թ այն կազմել է շուրջ 10,86 բիլիոն դրամ: Կառավարության սատարման քայլերը չեն թիրախավորվում տեխնոլոգիայի փոխանակման վրա, բայց ավելի շուտ կենտրոնացնում են միջոցների սուբսիդավորման վրա (ջուր, բենզին, սնուցիչներ, ցորենի սերմ, վարկի տոկոսադրույք և այն) և իրագործելով կանոնավոր գործողություններ ինչպիսիք են վակիննացիան, հողի քիմիական անալիզները և այլ նմանատիպ գործողություններ: Սուբսիդիաների մեծ մասը տրվում է փոքր ֆերմերին: Մա միտված է սուբսիդավորելու և սատարելու փոքր արտադրողներին: Այս վարկերի առավելագույն չափը կազմում է 3 միլիոն դրամ՝ տրամադրված երեք տարով:

Կան գյուղատնտեսության նախարարության կողմից ընդունված տարբեր մարտավարությունների փաստաթղթեր՝ սեկտորի զարգացման համար: Երկու հիմնական փաստաթղթերը հանդիսանում են «Կայուն գյուղատնտեսության եւ գյուղական զարգացման

ռազմավարություն 2010-2020 թթ», և «Մանկի անվտանգության հայեցակարգը»: Գյուղնախարարությունը տեղեկացրել է, որ նոր մարտավարական փաստաթղթերը գտնվում են շրջանառության մեջ կառավարությունում՝ վերանայված «Կայուն գյուղատնտեսության եւ գյուղական զարգացման ռազմավարություն 2016-2025»: Առկա են նաև քաղաքականության փաստաթղթեր՝ ուղղված զարգացնելու հատուկ սեկտորներ: Այս փաստաթղթերի վերլուծության արդյունքի համաձայն կան մի շարք կետեր, որոնք ուշադրության արժանի են՝

ա) Գյուղատնտեսության նախարարությունը ներկայացնում է առաջնահերթությունների մեծ քանակ, որոնք չունեն համապատասխան ֆինանսավորում դրանց իրագործման համար,

բ) Պլանում առկա որոշ գործողություններ ոչ ամբողջապես են համապատասխանում խնդրի սահմանմանը,

գ) Զկան գործողություններ, որոնք թիրախավորում են ներդրումների գրավման վրա:

ԳԼ՝ նոր քաղաքականության ձևավորման ժամանակ կարող է կենտրոնանալ 5-7 առաջնահերթությունների վրա և ձևավորել գործողությունների հատուկ հավաքածու և կառավարության կողմից աջակցության քայլեր՝ հետևելով այս առաջնահերթություններին: Ավելին, ընդունված ոչ մի փաստաթուղթ չունի մեխանիզմ, որը կգրավի արտասահմանյան ներդրողներին: Միայն վերջերս միջազգային զարգացման կազմակերպությունների հետ համագործակցությունը պատրաստեց գյուղատնտեսական ներդրումնային հարթակ՝ ընտրանքային ներդրումային ծրագիր ջերմոցում և ջրային այլ ներդրումային ծրագրեր:

Ստաբիլություն

Տեղացի շատ գյուղատնտեսներ նշում են ստաբիլությունը ներդրողներին գրավելու հիմնական խնդիր: Այլ խոսքերով, անորոշությունը հանդիսանում է երկրի համար մեծագույն թշնամի: Չնայած շատ արտադրողներ նկատի ունեն քաղաքական և տնտեսական ստաբիլությունը, կան շատ բարձրացված խնդիրներ, որոնք կապ ունեն կառավարության նկատմամբ վստահության և պարտավորությունների հետ: Ներդրողները նպատակ ունեն ծանոթանալու խաղի կանոնների հետ, որոնք պետք է լինեն կայուն և հազվադեպ փոխվեն: Մրա պատկերը կարող է հանդիսանալ բնական գազի գինը, որը կարևոր է նրանց համար, ովքեր ներդրում են կատարում ժամանակակից ջերմոցներում: Ներկա պահին կառավարությունը որոշել է ջերմոցների համար նվազեցնել բնական գազի գինը: Նմանապես ներդրողները հետաքրքրված են տեսնելու հարկային քաղաքականությունում կայունություն և փոքրիկ փոփոխություններ բարելավված հումքային նյութերի տարիֆների համար:

Կենտրոնական բանկը հետևողականորեն հանձն է առել ֆիսկալ կարգապահության խիստ քաղաքականություն և շարունակել է պահպանել խոհեմ դրամային քաղաքականությունը՝ ուղղված ապահովելու մակրոտնտեսական կայունությունը: Այնուամենայնիվ,

հետաքրքրվածության մակարդակը մնում է բավականին բարձր: Մեկտորը կարիք ունի լուրջ ռեֆորմների և զարգացումների, քանի որ բանկային և ֆինանսական ծառայությունները հիմնորեն սահմանափակված են երկրի ֆինանսական սեկտորի փոքր չափով (ընդհանուր ակտիվները շարունակում են մնալ ՀՆԱ-ի 20%-ից ցածր), փոքր և չզարգացած հիմնական շուկաներով:

Ավանդապես բաց և ազատականեցված հայկական տնտեսությունը պետք է ընդունի ավելի բարձր տարիքներ և պաշտպանողական քաղաքականություն Եվրոպական տնտեսական միության երկների նկատմամբ: Ներքին տնտեսական իրավիճակը և կայունությունը մեկ այլ կարևոր առնչություն է: Նոր կառավարությունը հայտարարել է լուրջ

ռեֆորմային ծրագիր, ինչ ներառում է ավելի արդյունավետ ճանապարհի կոռուպցիայի հաղթահարում և տնտեսության որոշ սեկտորներում մոնոպոլիայի հետ կապված խնդիրների լուծումներ: Այն խոստանում է պարտադրել օրենքը և ապահովել թեթևացված հարկային վարչությունը, ինչպես նաև հավասար իրավունքներ ցանկացած հարկային վաճառողին, այն ուղղում է խնդիրը մաքսային մարիմիններին և աշխատում ձևավորել ավելի պրոֆեսիոնալ և արդյունավետ հասարակական հաստատություններ:

Դրական տեղաշարժերը

Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության կարևորագույն ոլորտներից մեկը՝ ագրոպարենային համակարգը, 2004-2008թթ. ապահովել է երկրի համախառն ներքին արդյունքի 25,3%, այդ թվում գյուղատնտեսությունը՝ 18,8%: Հաշվի առնելով

կենսագործունեության և տնտեսության կայունացման գործում գյուղատնտեսության կարևորությունը, անկախության հռչակումից հետո ընտրվեց հողի և գյուղատնտեսական արտադրության մյուս միջոցների, սպասարկող ենթակառուցվածքների, գյուղմթերքների իրացնող ու վերամշակող կազմակերպությունների մասնավորեցման քաղաքականություն: Արդյունքում, ներկայումս ագրոպարենային ոլորտում ձևավորվել է շուկայական հարաբերություններով կարգավորվող ազատ տնտեսական համակարգ, որը ներառում է շուրջ 340 հազար գյուղացիական տնտեսություն, գյուղատնտեսությամբ զբաղվող առևտրային կազմակերպություններ, գյուղատնտեսական սպասարկման, գյուղմթերքների իրացման ու վերամշակման բազմաթիվ մասնավոր ընկերություններ:

Հանրապետության գյուղատնտեսական արտադրությունում հիմնական հողօգտագործողները գյուղացիական տնտեսություններն են, որոնք տնօրինում են վարելահողերի ավելի քան 82%, բազմամյա տնկարների 75%, խոտհարքերի 50%: Ներկայումս գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի բացարձակ գերակշռող մասը՝ 98% ապահովվում է մասնավոր հատվածի կողմից: Տնտեսվարման նոր պայմաններում, երբ արմատապես փոխվել է հողօգտագործման համակարգը և մշակովի հողատարածությունները մասնատվել են ավելի քան 1.2 մլն հողակտորների, առանձնահատուկ կարևորություն է ստանում գյուղատնտեսության արտադրական և սպասարկվող ենթակառուցվածքների արդիականացումն ու գյուղատնտեսական կոոպերացիաների զարգացումը:

Միջազգային փորձը ցույց է տվել, որ տնտեսության մյուս ճյուղերի զարգացումը և գյուղատնտեսության ոլորտում ինտենսիվ տեխնոլոգիաների կիրառումը հանգեցնում են տնտեսվարող սուբյեկտների թվաքանակի կրճատման, մեկ տնտեսության հաշվով հողատարածության մեծացման և ի հաշիվ աշխատանքի արտադրողականության բարձրացման՝ զբաղվածների թվի նվազեցման: Սակայն Հանրապետության գյուղատնտեսության ոլորտում այս օրինաչափությունները դեռ ցայտուն չեն արտահայտված: Ուստի ագրարային ոլորտում կարևորվում է տնտեսվարման բազմաձևության և կամավորության սկզբունքով կոոպերացիայի զարգացման անհրաժեշտությունը: Ներկա էտապում փոքր հողակտորների վրա արդյունավետ տնտեսվարմանը պետք է նպաստեն ճյուղի սպասարկող ծառայությունների և շուկայական ենթակառուցվածքների ընդլայնումն ու մրցունակության բարձրացումը: Սա ըստ ռազմավարության առկա դժվարությունների հաղթահարման ամենարդյունավետ ուղին է: Ավելին, դրական միտումներ կան հացահատիկի, կարտոֆիլի, բանջարեղենի արտադրության, ինչպես նաև այգեգործության բնագավառում:

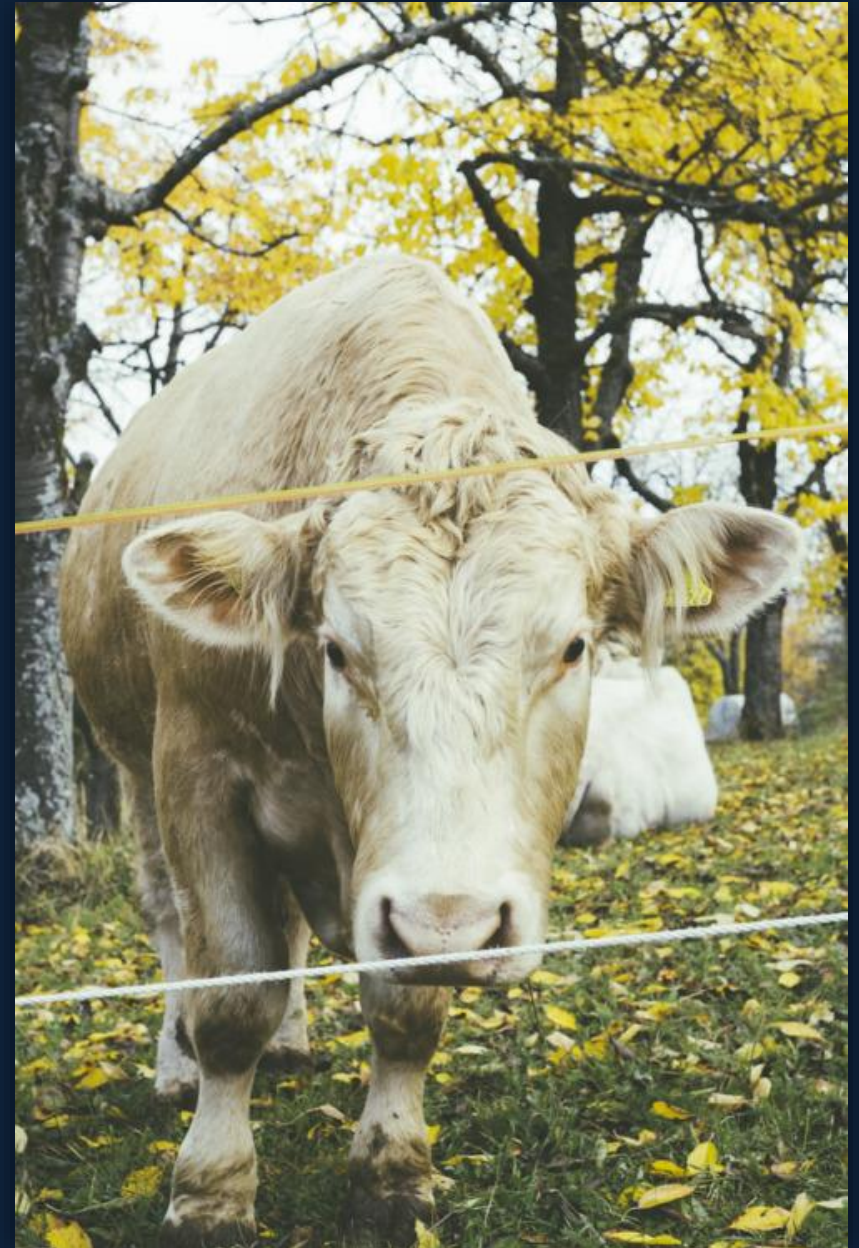
Գյուղատնտեսական հումք արտադրող և վերամշակող ընկերությունների և փոքր ու միջին ձեռնարկատիրության սուբյեկտների միջև աստիճանաբար ձևավորվում են պայմանագրային հարաբերություններ, որոնք հուսալի նախապայմաններ են ստեղծում լոլիկի, պտղի, խաղողի և կաթի արտադրության ավելացման համար: Կարևորագույն ձեռքբերում է տնտեսվարող սուբյեկտների գործելառճի

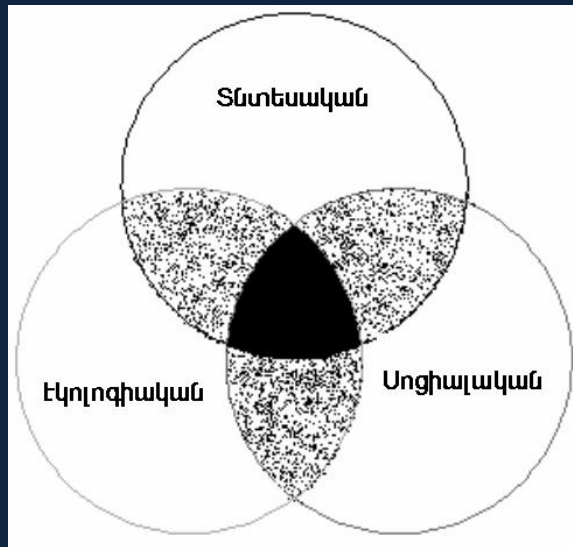
և մտածողության փոփոխությունը: Ի տարբերություն ագրարային բարեփոխումների առաջին տարիների, ներկայումս արտադրողներն այլևս իրենց արտադրական խնդիրների լուծումն ամբողջականորեն չեն կապում պետական հովանավորչության հետ և ագրարային ոլորտի տարբեր գործառույթ ունեցող սուբյեկտների հետ ձևավորում են գործընկերային հարաբերություններ: Ոչ միայն արտաքին ներդրումների, այլև արտաքին առևտրի զարգացման կարևոր նախադրյալ է միջազգային կազմակերպություններին անդամակցելը և հետևողականորեն համընդհանուր պահանջներին համահունչ ոլորտի իրավական ու տեխնոլոգիական կարգավորման համար:

Արդեն իսկ վերը նշված ՀՀ կառավարության կողմից ընդունված ռազմավարության ծրագրի իրականացման շրջանակներում 2006-2009 թվականներին գյուղատնտեսությունում ապահովվել է տնտեսական աճ, մասնավորապես 2006թ.՝ 0,4%, 2007թ.՝ 9,6%, 2008թ.՝ 1,3%: Սակայն 2009թ., ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի հետ կապված նկատվեց անկում՝ 0,1%: Ընհանուր առմամբ ռազմավարության շրջանակներում նախատեսված 51 միջոցառումներից 90,2% կատարվել է կամ կատարման ընթացքում է, իսկ չիրականացման պատճառ կարող է հանդիսանալ ֆինանսական միջոցների բացակայությունը: Իսկ արդեն 2009թ. հանրապետությունում ընդհանուր տնտեսական անկումը կազմել է 14,4%: Ագրարային բարեփոխումների առաջին տարիներին տարբեր գործոնների հետևանքով մեծ կորուստների ենթարկվեցին գյուղատնտեսության զարգացումը պայմանավորող ագրոսպասարկման, ագորբերիության և ագրովերամշակման ենթակառուցվածքները: Ռազմավարության մեջ առանձնահատուկ նշված է, որ հանրապետության գյուղատնտեսության զարգացման գլխավոր արգրոպարենային արդյունաբերության զարգացումն է, որին պետք է նպաստակառուղել ագրարային ոլորտի ներդրումային քաղաքականությունը:

Ոլորտի զարգացման խոչընդոտներն ու հիմնախնդիրները

Ժամանակակից գյուղատնտեսության զարգացման մայրուղին արդյունաբերականացումն է, այսինքն՝ ինտենսիվացման մակարդակի բարձրացումը, արդիական տեխնոլոգիաների և կառավարման համակարգերի կիրառումը: Այն հանգամանքը, որ դեռևս ցածր է գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվությունը և կենդանիների մթերատվությունը, արդեն իսկ խոսում է ինտենսիվացման ցածր մակարդակ ունեցող գյուղատնտեսության մասին: Մերմնաբուծության համակարգի անկատարության, պարարտանյութերի ու թունաքիմիկատների անբավարար և ոչ ճիշտ օգտագործման, մշակության ագրոտեխնիկական կանոնների խախտման հետևանքով դեռևս ցածր է գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվությունը: Հիմնականում ցանքատարածությունների ավելացման և որոշ չափով ինտենսիվացման մակարդակի բարձրացման հաշվին մեծացել է հացահատիկի, բանջարեղենի և կարտոֆիլի համախառն բերքը: Սակայն խաղողագործության ճյուղի զարգացմանը դեռևս խոչընդոտում են խաղողի ներկայիս սորտային կազմի ոչ ամբողջական համապատասխանությունը վերամշակող արդյունաբերության և շուկայի պահանջներին, մշակութային ագրոտեխնիկայի ոչ լիարժեք կատարումը և այգիների բարձր նոսրությունը: Վերջին տասնամյակում ավելի քան 10 անգամ կրճատվել է հանքային, գրեթե 18 անգամ՝ օրգանական պարարտանյութերի և շուրջ 10 անգամ բույսերի պաշտպանության միջոցների օգտագործումը: Լուրջ խնդիրներ են ծառացել

գյուղատնտեսության տեխնիկական ապահովման և սպասարկման ծառայությունների բնագավառում: Ներկայումս գյուղատնտեսական տեխնիկայի և սարքավորումների ավելի քան 95% շահագործման ժամկետը լրացել է, որի պատճառով ցածր է սարքինության մակարդակը և արտադրողականությունը, հետևաբար բարձր են շահագործման ծախսերը և ծառայությունների սակագները:

Թեև պետական աջակցությամբ զգալի աշխատանքներ են կատարվել ոռոգման համակարգերի վերականգնման և զանգացման ուղղությամբ, սակայն դեռևս այս բնագավառում առկա են բազում հիմնախնդիրներ: Հանրապետության 232,9 հազ. հա ոռոգելի հողատարածքներից փաստացի ոռոգվում է շուրջ 156 հազ. հա: Անասնապահության ճյուղում անասնապահական որոշ մթերքների՝ կաթի և ձվի արտադրության ծավալների ավելացման հետ մեկտեղ դեռևս խնդիրներ կան տոհմային գործի կազմակերպման, մասնավոր անասնաբուժական համակարգի ամրապնդման և ոլորտի պետական աջակցության մեխանիզմների կատարելագործման ուղղությամբ: Դրա հետ միաժամանակ իր կարգավորումն է պահանջում սննդամթերքի անվտանգության և ստանդարտացման

բնագավառները:

Տնտեսական, էկոլոգիական և սոցիալական ոլորտների դիվերգենցիա (տարամիտում)՝ զարգացող և անցումային երկրների համար (ա) և Կոնվերգենցիա (համամիտում)՝ հետանցումային և զարգացած երկրների համար (բ):

Գյուղատնտեսության զարգացման տեսլականը

Ագրարային բարեփոխումների և տնտեսության շուկայական կողմնորոշման հետևողական խորացման և ագրարային հատվածի առանձնահատկություններով պայմանավորված՝ պետական աջակցության արդյունքում գյուղի և գյուղատնտեսության զարգացման տեսլականի համաձայն կան այնպիսի կետեր, որոնք պետք է նպաստեն արտաքին առևտրի զարգացմանը հետևապես նաև արտահանմանը և հետագայում նաև արտահանման ծավալներին: Այդ կետերն են հանդիսանում՝ ա) ինտենսիվ տեխնոլոգիաների կիրառմամբ առևտրային գյուղատնտեսական կազմակերպությունների, կոոպերատիվների և շուկայական ենթակառուցվածքների հետ ինտեգրված ընտանեկան գյուղացիական տնտեսությունների զարգացում, բ) երկրի պարենային անվտանգության շահերի և ագրոպարենային արտադրանքների արտաքին առևտրի հարաբերական առավելության սկզբունքների իրատեսական համադրումով՝

բնակչության կայուն պարենային ապահովում և ագրովերամշակող հատվածի գյուղատնտեսական հումքի պահանջարկի բավարարում, գ) բուսաբուծության և անսանապահության ներձյուղային կառուցվածքում բարձր ավելացված արժեք ապահովող գյուղատնտեսական մթերքների արտադրության գերկշռություն և այլն: Կետերի հիմնական շեշտը դրվում է արտադրական արդյունավետության բարելավման վրա, իսկ դրանց հետևողական իրականացման արդյունքում հնարավոր է հասնել ցանկալի արդյունքների: Գյուղատնտեսության կայուն զարգացման ռազմավարության հիմնական նպատակն է ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի հետևանքների հաղթահարման և հակաճգնաժամային մեխանիզմների ձևավորման միջոցով նպաստել ճյուղի արդիականացմանը և մրցունակության բարձրացմանը:

Ռազմավարության հիմնական խնդիրները

Գյուղատնտեսության կայուն զարգացման ռազմավարության հիմնական խնդիրները իրենց մեջ ներառում են այնպիսի առաջնահերթություններ, որոնց հիմնական նպատակը հետճգնաժամային հետևանքների հաղթահարման առաջնահերթությունն է և դրանից բխող խնդիրների լուծումն ու համապատասխան մեխանիզմների ներդրումը: Առանձնահատուկ ուշադրության է արժանի տեղական արտադրության գյուղատնտեսական արտադրանքի մրցունակության բարձրացումը, ըստ նպատակահարմարության ներմուծող պարենամթերքների փոխարինումն ու արտահաման ուղղվածություն ունեցող գյուղատնտեսության զարգացումը:

Գյուղմթերքի արտադրման համակարգի բարելավումը պահանջում է հուսալի գործող վերամշակում, վարկեր և ապահովագրություն, շուկաների նկատմամբ ճիշտ կողմնորոշում, տեխնիկական և խորհրդատվական օգնություն: Վերջինս չնայած արդեն 10 տարուց ավելի գործում է հանրապետությունում, բայց այդպես էլ չի գտել կենսական դառնալու մեխանիզմներ և կարողանում է գոյությունը պահպանել միայն միջազգային կազմակերպությունների աջակցության շնորհիվ: Ընդհանուր առմամբ այսօր Հայաստանում մարդկային ռեսուրսը ծավալվում է մի տիրույթում, որտեղ տնտեսական, էկոլոգիական և սոցիալական ոլորտները բնութագրվում են ընդգրկված դիվերգենցիայով (տե՛ս կն.1.):

Այնուամենայնիվ, ինչ-որ առաջխաղացում նկատելի է՝ պայմանավորված հիմնականում ազգային ադապտացիոն կարողությունների և ներուժի, ինչպես նաև մի շարք միջազգային կազմակերպությունների աջակցությամբ: Հայկական վերամշակող ձեռնարկությունները տարիներ շարունակ ինչպես ներսի, այնպես էլ դրսի շուկաների համար արտադրել են բարձրորակ հյութեր, ջեմեր և մուրաբաներ, տոմատի մածուկ, թթուներ և մարինադներ: Համաշխարհային համբավ ունեն հայկական միրգն ու բանջարը և նրանցից ստացված պահածոները: Շուրջ 10 տարի նախկին շուկաների կորստի և ոչ ժամանակակից սարքավորումներով հագեցած լինելու պատճառով

այդ բնագավառը անգործունեության էր մատնված: Միայն 1997-ից վերամշակող ձեռնարկությունները սկսեցին գործել, սկզբում՝ իրենց կարողությունների 5-10%-ով, ապա՝ թափ հավաքելով և ընդլայնելով արտադրական ծավալները: Ընհանուր առմամբ, Հայաստանի գյուղատնտեսությունում ծառացած հիմնախնդիրները արտահայտում են անցումային շրջանի

Ցուցանիշները	2010թ.	2011թ.	2012թ.	2013թ.	2014թ.	2015թ.
Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքն ընթացիկ գներով, մլրդ դրամ	636.7	795.0	841.5	919.1	993.5	1002.2
Գյուղատնտեսության արտադրանքի ծավալի ինդեքսը, %	86.4	113.9	109.5	107.1	107.2	111.7
Գյուղատնտեսության համախառն ներքին արդյունքը (ավելացված արժեքը), մլրդ դրամ	588.2	767.9	764.0	826.3	872.9	x)*
Գյուղատնտեսության մասնաբաժինը երկրի համախառն ներքին արդյունքի մեջ, %	17.0	20.3	19.1	19.6	19.7	x)*

* 2015 թվականի ցուցանիշը հրապարակված չէ:

առանձնահատկությունները և շուկայական տնտեսության անցնելու դժվարությունները: Այսպիսով, հայկական գյուղատնտեսական մթերքը կարող է հաջողությամբ շարունակել իր մուտքը արտաքին շուկա, հատկապես ժամանակակից վերամշակման և փաթեթավորման սարքավորումների առկայությամբ:

ՀՀ գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի, ծավալի ինդեքսի և համախառն ներքին արտադրանքի ցուցանիշները 2010-2015թթ.-ին

Օրգանական գյուղատնտեսություն

Օրգանական գյուղատնտեսությունը գյուղատնտեսական արտադրության բարելավմանն ու խրախուսմանը նպատակաուղղված համակարգ է, որը հողի բարելավումը դիտարկում է որպես հիմնական առանցք՝ որակյալ, էկոլոգիապես մաքուր սննդամթերքի արտադրության գործում: Օրգանական գյուղատնտեսության զարգացումը մեծ կարևորություն ունի էկոլոգիապես մաքուր սննդամթերքի արտադրության համար, որին նպաստում է նաև պահանջարկի աճը: Օրգանական գյուղատնտեսությունը լայն տարածում է ստացել ամբողջ աշխարհում, որի զարգացման միջազգային դաշնությունը (IFOAM), գործելով աշխարհի ավելի քան 100 երկրներում, նպաստում և աջակցում է օրգանական գյուղատնտեսության զարգացմանն աշխարհում: Հայաստանի Հանրապետությունում ներուժային մեծ հնարավորություն կա օրգանական գյուղատնտեսության զարգացման համար, որի հետ կապված մեծ աշխատանքներ են տարվում տեղական և միջազգային մի շարք կազմակերպությունների կողմից: Հատկանշական է նշել Էկոգլոբ, Ագրոբիզնեսի և գյուղի զարգացման կենտրոն, Կանաչ արահետ, Կանաչ հանուն առողջության և այլ կազմակերպությունների այդ ուղղությամբ կատարված աշխատանքները: Մասնավորապես, Էկոգլոբ ՄՊԸ-ն միջազգային ճանաչում ունեցող օրգանական գյուղատնտեսության և սննդամթերքի արտադրության սերտիֆիկացման մարմին է, որը իրականացնում է օրգանական սերտիֆիկացում հողի, բուսական և կենդանական արտադրության մթերքների, ինչպես նաև վայրի պտուղների հավաքի, մեղվապահության ու զինու ոլորտներում տարբեր շուկաների համար՝ ՀՀ, ԵՄ, Շվեյցարիա, ԱՄՆ և Կանադա: Գյուղատնտեսության աջակցության «Կանաչ արահետ» ՀԿ նպատակ ունենալով նպաստել կայուն գյուղատնտեսության զարգացմանը Հայաստանում, համագործակցում է ՀՀ գյուղատնտեսության և բնապահպանության նախարարությունների հետ և իրականացնում բազմաթիվ ծրագրեր ու նախաձեռնություններ՝ կարևորելով և աջակցելով էկոլոգիապես մաքուր գյուղատնտեսական մթերքների արտադրությանը:

Հարկ է նշել, որ օրենսդրական դաշտն ամբողջությամբ կարգավորված է, քանի որ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կողմից ընդունվել է «Օրգանական գյուղատնտեսության մասին» ՀՀ օրենքը, որը 2008թ. մայիսի 5-ին հաստատվել է Ազգային ժողովի կողմից և ուժի մեջ մտել 2009թ. մայիսի 14-ին: Ըստ վիճակագրական տվյալների՝ աշխարհում շատ արագ ավելանում է թե՛ օրգանական մթերք արտադրողների և թե՛ դրանք սպառողների թվաքանակը: Հայաստանում օրգանական գյուղատնտեսությունը խթանելու նպատակով 2015 թվականի սեպտեմբերից մեկնարկել է ԵՄ-ի կողմից ֆինանսավորվող Օրգանական գյուղատնտեսության աջակցության նախաձեռնություն /ՕԳԱՆ/ դրամաշնորհային եռամյա ծրագիրը, որը համաֆինանսավորվում և իրականացվում է Ավստրիայի զարգացման գործակալության /ԱԶԳ/ կողմից: Ծրագիրը կնպաստի տեղական և միջազգային շուկաներում հայկական

օրգանական մթերքի հաջող իրացմանը՝ բարելավելով իրավական և օրենսդրական դաշտը և տրամադրելով համապարփակ մարքեթինգային աջակցություն: Ծրագրի ընդհանուր բյուջեն կազմում է 3.3 մլն եվրո: Օրգանական գյուղատնտեսության աջակցության նախաձեռնություն (ՕԳԱՆ) ծրագիրը կապեր է ստեղծում հայ ֆերմերների և վերամշակողների և հայ գնորդների և շահագրգիռ եվրոպական ու այլ միջազգային ընկերությունների միջև: Բացի այդ, հայ օրգանական մթերք արտադրողները հնարավորություն են ստանում մասնակցելու միջազգային օրգանական տոնավաճառներին: Աջակցության գործառույթները, այդ թվում վերապատրաստման և սերտիֆիկացման ծառայությունները, իրականացվում են օրգանական գյուղատնտեսությանն աջակցող կառույցների դասընթացների միջոցով: Ֆերմերներին, ֆերմերային խմբերին, կոոպերատիվներին և վերամշակողներին տրամադրվում է ֆինանսական և տեխնիկական աջակցություն՝ հանգեցնելով օրգանական արժեշտայի մասնակիցների և ծավալների զգալի աճի:

Այս հրատարակությունը (խմբագրությունը) ներկայացնում է <<Հայաստանի գյուղական համայնքներում ագրոկենսաբազմազանության պահպանության և օգտագործման միջոցով կենսապայմանների բարելավում>> ծրագրի արդյունքների մի մասը: Գլոբալ Էկոլոգիական Հիմնադրամի (ԳԷՀ) կողմից աջակցվող սույն ծրագիրը համակարգվում է Բիովերսիթի Ինթերնաշնալի (IPGRI) կողմից ՄԱԿ-ի շրջակա միջավայրի ծրագրի իրականացման աջակցությամբ (UNEP):